
Prostorski plan Slovenije nakratko

Author(s): Jože Novak

Source: *Urbani Izziv*, Vol. 9, No. 1, Infrastruktura / Infrastructure (junij 1998), pp. 78-82

Published by: Urbanistični inštitut Republike Slovenije

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/44180646>

Accessed: 24-02-2025 21:12 UTC

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This article is licensed under a Creative Commons Attribution 4.0 International License (CC BY 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.

JSTOR

Urbanistični inštitut Republike Slovenije is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Urbani Izziv*

Ivan STANIČ

30 let prostorskega planiranja v Sloveniji

Od 10. do 12. Junija je v Grand hotelu Toplice na Bledu potekal mednarodni strokovni posvet Regionalno prostorsko planiranje – praksa in izzivi, ki ga je Urad RS za prostorsko planiranje organiziral ob 30. obletnici prostorskega planiranja v Sloveniji na državni ravni.

Osnovna namena posveta sta bila prikazati prostorsko planiranje na državni ravni v Sloveniji in obravnavati aktualne vsebine in razvoj regionalnega prostorskega planiranja. Zelo pomemben vidik posveta je bil seznaniti slovensko strokovno javnost s prihajajočimi spremembami v prostorskem planiranju ob mednarodnem povezovanju. Zato je v vabilu na posvet organizator zapisal *“strokovnjaki v številnih evropskih državah se zaradi obstoječih in napovedanih prostorskih problemov soočamo s spremembami in posodobitvijo vsebin ter z vprašanjem učinkovitosti in racionalnosti regionalnega prostorskega planiranja.”*

Na posvetu so sodelovali domači in tuji strokovnjaki, teoretiki in praktiki, ki so predstavili pristope in tehnike za reševanje vse kompleksnejših problemov prostorskega planiranja

Posvet se je začel z predstavitvijo geneze Urada za prostorsko planiranje, od biroja za regionalno prostorsko planiranje, prek zavoda za regionalno prostorsko planiranje, sektorja zavoda za družbeno planiranje in zavoda za prostorsko planiranje do današnjega urada. Predstavitve se je končala zvečer, ko je direktor urada revijalno predstavil svojo ekipo.

Drugi dan posveta so domači in tuji predavatelji, uglavnom starejše generacije, predstavili različne vidike regionalnih planerskih tem, najigrivejši in najstarejši predavatelj pa je bil zagotovo Ian McHarg, pionir ekološkega planiranja prostora.

Tretji dan so bili prikazani posamezni konkretni pristopi prostorskega planiranja iz različnih evropskih držav. Posvet se je končal z slovenskim prikazom vpetosti prostorskega planiranja v zakonodajni sistem.

Prostorski plan Slovenije nakratko ...

Med praznovanjem jubileja ob trideset letnici Urada in protokolarnimi obveznostmi je svoje poglede na planiranje v času ustanovitve biroja za regionalno in prostorsko planiranje (RPP) ter sedanjim planerskim trenutkom predstavil direktor Urada RS za prostorsko planiranje (UPP) g. Jože Novak.

Urbani izziv: V čem in kako se je spremenil položaj planiranja od ustanovitve RPP do danes?

Pri prostorskem planiranju na državni ravni lahko govorimo o treh ključnih obdobjih.

V prvem obdobju, ko je bil ustanovljen RPP, so bile izdelane zelo kvalitetne strokovne podlage – znane publikacije RPP, s ciljem izdelati samostojen regionalni plan Slovenije z lastno avtonomijo. Ključen problem, je bil kako urediti sintezo in katero strokovno metodo ubrati.

V drugem obdobju je prostorsko planiranje dohitelo gospodarsko planiranje 70. let, ko je nastala ideja o združitvi ekonomskega in socialnega vidika s prostorskim planiranjem v družbeno planiranje. Logična želja po sodelovanju dveh zvrsti planiranja, gospodarsko-družbenega in prostorskega, je prišla v drugo skrajnost – v popolno integracijo in enovitost. Posledica tega je bila, da je bil prostorski vidik podrejen ekonomskim metodam – natančno in točno izmerjenim enotam vseh vrst z načeli rasti in seveda drugimi kvantificiranimi razlikami. Lastne metode prostorskega planiranja, npr. dolgoročne, ki upoštevajo inertnost prostora, se niso uspele uveljavljaviti. Vendar na takih izhodiščih izdelani plani z manjšimi popravki še funkcionirajo in bodo uporabljeni vsaj do leta 2000.

Tretje obdobje je nastopilo po osamosvojitvi, ko je država s sklepom vlade razvojno gospodarsko planiranje in prostorsko planiranje ločila, čeprav je sodelovanje pri nastajanju t.i SRP – Strateškega razvojnega plana, kar teklo. Ministrstvo za ekonomske odnose in razvoj je takrat pripravilo strategijo gospodarskega razvoja – to je bilo pač lažje narediti in takrat najbolj potrebno – povsem ekonomistično in fiskalno z dometom petih let. Nastali so posamezni sektorski razvojni programi kot posledica razveljavitve srednjeročnega družbenega plana, tako da so sektorji plani-

rali časovno dinamiko realizacije zase in posebej.

Državni zbor, na srečo ni želel obravnavati posameznih strategij, ne da bi bile usklajene s spremenjenim prostorskim planom Slovenije. Na spremembe so najbolj intenzivno vplivale načrtovane prometne povezave. Manj je vplivalo kmetijstvo, medtem ko nekateri ključni sektorji, npr. energetika, vode idr., nimajo še izdelanih strategij. V zadnjem času nastajajo nekatere temeljne študije novega prostorskega plana, kot npr. s področja poselitve, infrastrukture, pa tudi krajine, regionalnega prostorskega razvoja ter mednarodnega delovanja Slovenije.

Urbani izziv: Ali je UPP potem dedič te ustanove?

Biro za RPP je bil ustanovljen kot samostojna institucija. Potem so le-tega poročili z ekonomsko-socialnim planiranjem v enovito družbeno planiranje. Po "ločitvi" je sedaj UPP s svojim delitvenim deležem ponovno samostojna, vendar bolj zrela ustanova, ki se želi profesionalno izpopolniti, živeti avtonomno vendar družabno življenje in na drugačni osnovi izoblikovati svojo razpoznavno identiteto.

Urbani izziv: Kakšen je položaj dejavnosti prostorskega planiranja danes?

Po osamosvojitvi je bila vsakršna državna regulativa manj zaželeno (pričakovana). Danes so tren-di drugačni. Gospodarstvo se deregulira, hkrati pa država več naredi za zmanjševanje regionalnih razlik, tudi razvojnih. Težava je, da sta upočasnjeni, ne najbolj racionalni reformi lokalne samouprave in državne uprave pomenili zastoj pri dolgoročnih, strateških dejavnostih. Še posebej pereč problem je, ker je ena raven, vsaj začasno – regionalna – izpuščena, čeprav planerji ugotavljamo, da je reševanje nekaterih prostorskih problemov na tej

ravni najbolj učinkovito. Po drugi strani mora prostorsko planiranje, torej stroke, ki dejavnost sestavljajo, npr. arhitekti, krajinski arhitekti, regionalni planerji, geografi in ostali, s svojim strokovnim delovanjem svoje delovanje upravičiti. To pomeni, opozoriti in odgovoriti na ključna vprašanja prostorskega razvoja Slovenije. Če bomo znali pojasniti probleme in predlagali rešitve, nas bo družba potrebovala – to je problem "ceha". Medsebojna rivalstva škodujejo. Prostorski planerji bi morali biti strokovnjaki, ki predlagajo možne rešitve in odgovore – sam od sebe nas ne bo nihče klical. Objektivno se morajo družbene razmere preurediti predvsem v odnosih med državo in občinami ter zasebnim kapitalom. Tudi doktrina prostorske stroke se mora bolj jasno izraziti, tako da ponuja kvalitetno storitev, ki jo uporabniki potrebujejo. Govorim seveda o zbornični organiziranosti znotraj prostorskega "ceha" in seveda o šolstvu, ki strokovnjake izobrazuje. Družbene razmere ter obstoječi in pričakovani prostorski problemi po mojem mnenju bolj kot kdajkoli tudi v Sloveniji zahtevajo kvalitetnejšo specializacijo in poglobitev temeljnih ved ali strokovnih disciplin v delih in na področjih, ki interdisciplinarno, če ne tudi multidisciplinarno, sestavljajo prostorsko planiranje.

Urbani izziv: Ali je sploh mogoče govoriti o prostorskem planiranju kot strateški dejavnosti, ko je dejavnost še vedno osnovana na drugačni (pretekli) obliki družbene organiziranosti?

Težko in komaj še v teh okvirih – zadnji možen podaljšek je do leta 2000. V novih pogojih mora biti prostorski plan konceptualno in razvojno usmerjen. Nemogoče je, da ima plan samo omejitve in prepovedi ter da neprestano caplja za stvarnostjo in da se stari plan, ki je bil izdelan na povsem drugačni družbeni ureditvi ter zemljiški in prostorski regulativi, tu in tam malce popravlja.

Novi prostorski plan mora biti osnovan na kriterijskem aparatu za podrobnejše umeščanje dejavnosti in objektov v prostor, osnovan mora biti na prostorskih razvojnih izhodiščih, izhodiščih mednarodnih dogovorov, zakonsko opredeljenih izhodiščih, dogovorjenih izhodiščih razvoja za razvoj sektorjev v prostoru. V okviru osnovnih opredelitev o prostorskem razvoju naj bi bili opredeljeni cilji prostorskega razvoja z elementi poselitve, infrastrukturnih sistemov in krajinskih sistemov. Dokument naj bi podal tudi osnovne prostorske cilje in usmeritve skladnega regionalnega razvoja in prostorska izhodišča za kriterijsko opredeljevanje območij in vsebine teh območij.

Urbani izziv: Kje so prioritete prihodnjega prostorskega plana?

Prva je, da imamo politiko prostorskega razvoja z globalnimi cilji, ki bo sprejeta v parlamentu z odnosom, stališčem do ključnih problemov v Sloveniji, kjer bo nekako posredno opredeljena vizija prostorskega razvoja Slovenije in bodo opredeljeni instrumenti in ukrepi za izvajanje.

V razmerah, ko še ni institucionalno vzpostavljenih regij, je treba zastaviti strategijo urejanja prostora oziroma prostorski plan, ki predstavlja operativno vizijo in možne koncepte prostorskega razvoja Slovenije na nekoliko dopolnjeni in korigirani mreži policentričnega naselbinskega sistema (več ali manj regionalnih središč) z jasnim razmerjem do vključevanja v Evropsko unijo. Temu morajo slediti modeli urejanja prometa in ostale infrastrukture.

Drugi pomemben del so varovalni vidiki (režimi), varovana območja in javno dobro, kjer gre pač za družbeni interes (državni). V plan bi morali vrniti oziroma v njem oblikovati prostorski red – nekakšne državne prostorske ureditvene pogoje – skupne za območje vse države. Pri tem bodo občine v planu podrobneje dolo-

čale lokalne specifičnosti. Prostorski plan bo prikazan bolj kriterijsko – torej bolj fleksibilno, brez namenske rabe – to je stvar nižjih planskih ravni. To bo tudi dokument, s katerim bodo varovani interesi Slovenije ob vključevanju v Evropo.

Urbani izziv: Če prav razumemo, postaja prostorski plan usmerjevalen neobvezen načelen dokument. Ali bo vseboval tudi elemente restrikcije?

Restrikcijo vidimo le v skrajnih posledicah. Treba bo opredeliti usmeritve in stimulacije v okviru zakonodaje (zemljiške, gospodarske), tako da bi bilo kršilcev bistveno manj – restrikcije pa predvideti zelo ostro, zlasti v varovanih območjih. Tam bodo prikazane alternative s prednostmi nekaterih bolj zadržanih (sustainable) ali prilagojenih razvojnih smeri. Prepovedi bodo veljale pri vodnih virih, nacionalnih parkih idr., vendar z elementi usmerjanja.

Zanesljivo ne bo posameznih obveznih elementov. Celoten plan bo obvezen. Minister naj bi dobil pravico potrjevanja občinskih prostorskih planov v celoti (načela, kakovost strokovnih gradiv, skladnost, kompatibilnost rešitev itn.). Diskrecijska pravica ministra za prostor in okolje, verjetno v sodelovanju z ministrstvi za posamezna varovana območja in infrastrukturo, bo večja, ker bo prostorski plan bolj kriterijski; temu ustrezno bo tudi odgovornost večja. Ali bo prostorski plan sprejet kot zakon ali z odlokom, je stvar diskusije o umestitvi tega dokumenta v zakonodajo. Državni plani so navadno obvezni za javni sektor in samo usmerjevalni za zasebni sektor, razmerja do občinskih planov pa morajo biti določena z zakonom.

Urbani izziv: Ali kadrovska zasedenost in izobrazbena struktura planerjev omogočata izvedbo tako obsežnih projektov. Če ne, zakaj, kje so težave?

Fakulteta za arhitekturo dolgo ni izobraževala urbanistov, pomanjkanje planerjev specialistov je deloma zapolnjeval IPŠPUP, vendar zanesljivo ne v zadostni meri. Na oddelku za geografijo je bil poudarek bolj na analitičnem delu in nezadostno na urbani ali regionalni prostorski geografiji, ki sta osnovni vedenji vsakega prostorskega planerja. Poleg teh tradicionalnih izobraževalnih ustanov planerjev je v Sloveniji pred dvema desetletjema nastal mednarodno uveljavljen študij krajinskega planiranja. Tudi na področju urbane sociologije je zaznati drobne, vendar pomembne premike. Ekonomske vede prispevajo k prostorskemu planiranju v zelo omejenem obsegu, npr. z regionalno ekonomijo. Na geodeziji pa ni dovolj strokovnjakov na operativnih ravneh, npr. prostorskih informacijskih sistemih in zemljiških operacijah. Tudi tu bi se še mogoče kaj dalo narediti, še posebej v povezavi s študijem komunalnega gospodarstva in stavbnih zemljišč.

V zadnjih letih so različne stroke različno napredovale, nekatere so v zaostanku. Posamezne stroke morajo izostriti doktrino prakse. To je nujno. Šele na taki osnovi lahko govorimo o multidisciplinarnosti – sodelovanju posameznih strok, kjer vsaka ohrani svoje značilnosti. Multidisciplinarnost pomeni delno prilagoditev skupnemu cilju, za razliko od polidisciplinarnosti, kjer se v imenu skupne metode posamezne discipline prilagodijo novi.

V Sloveniji obstajajo določena jedra nove generacije planerjev, ne samo pri nas na Uradu, tudi na Urbanističnem inštitutu in Inštitutu za geografijo. Optimistično gledamo tudi na aktivnosti univerzitetnih inštitutov na posameznih fakultetah v Ljubljani in Mariboru. Ta trenutek bi v Sloveniji potrebovali približno 100 (ali več npr. 300) usposobljenih planerjev. Posvetov se jih udeležuje 100-150; na Bledu je bila izjemna situacija, skoraj 250 udeležencev. No, tudi ob takem (premajhnem) številu planerjev bi lahko v okrepljenem medseboj-

nem sodelovanju naredili kvalitativne preskoke.

Na občinski ravni so razmere zelo raznovrstne. Tiste občine, kjer se župani in njihovi sveti ne obračajo na stroko pred svojimi odločitvami, ali tiste, ki nimajo zaposlenega diplomanta katere koli prostorske smeri, ne morejo na dolgi rok pričakovati kvalitetnega urbanizma in usklajene podobe prostora svoje občine.

Urbani izziv: Vtis imamo, da obsežnemu znanstveno-raziskovalnemu delu, ki bo vgrajeno v novi prostorski plan, zaenkrat manjkajo kvalitetna sinteza, izpostavljene prioritete in smer delovanja. Zakaj je tako?

Ta kritika velja v vseh planskih obdobjih. V prvem obdobju RPP v 60. letih ni imelo sinteze, izdelane po znanih znanstvenih metodah prostorskega planiranja, ampak veliko strokovnih gradiv. Drugo, družbenoplanersko, tudi ni opravilo sinteze, temveč je bila namesto tega izdelana natančna sestavljanica vseh prostorskih elementov, kjer se je seštevek geodetskih in ekonomskih podatkov natančno izšel v korakih rasti, značilnih za ekonomsko planiranje. Sedaj lahko v Sloveniji prvič z prostorskemu planiranju lastnimi metodami postavimo sintezo. Tako velikega števila prostorskih sistemov sicer res ne moremo mešati, vendar je s posameznimi podatki mogoče z znanstveno metodologijo priti do ustreznih konceptov. Po začetnem "navdušenju" smo prišli v fazo prvih večjih problemov, torej smo v fazi "streznitve". Med idealnimi metodami na eni strani ter ad hoc rešitvami na drugi moramo med tema dvema skrajnostima ob že pridobljenih gradivih v dovolj racionalni obliki in po korakih (in temu prilagojeno metodologijo) na podlagi strokovnega dela pripraviti koncepte nadaljnjega prostorskega razvoja.

Pomembno je, ali smo zaznali ključne probleme, nekatere smo na blejskem seminarju tudi okazali, pa tudi, ali bodo postavljene

prave prioritete reševanja teh problemov. Na primer, omrežje naselij ni več tako pomembno v prostorskem planiranju in ne sme več biti togo postavljeno, vsekakor pa tvori nek osnovni skelet regionalnega razvoja, ki je pomemben pri prostorskem vključevanju v Evropo, racionalizaciji državne infrastrukture in investicijah na državni ravni.

Zelo na kratko so prioritete in smeri delovanja:

Znotraj mreže poselitve bo dana prednost sanaciji degradiranega urbanega prostora, izkoriščanju slabo opremljenih ali zapuščenih prostorov in prenovi naselij, namesto ekstenzivnih širitev posameznih naselij. Zavirati in urejati bi morali razpršeno gradnjo in jo obravnavati kot zatečeno stanje. Glavne koridorje infrastrukture bo treba peljati usklajeno, prometni sistem pa podrediti urbanemu sistemu tudi v smislu izenačevanja regionalnih razlik. V oskrbi z energijo bo tudi treba raziskati možnosti izkoriščanja alternativnih virov v smislu ekološke sanacije in prevrednotenja pomena tradicionalnih energetskega sistema v evropsko omrežje. Telekomunikacije so čedalje pomembnejše, so "nevidne", vendar koristne, lahko pa tudi škodljive. Krajina – podeželje – se bo razvijala v treh smereh: intenziviranja kmetovanja, ob zadržanem razvoju ali zavestno podvrženo naravnim procesom zaraščanja. V skladu z zmožnostmi države bo ovrednoteno, koliko tržno nezanimivega kmetovanja je še mogoče vzdrževati. Podobno velja za gozdove – vprašanje je le, ali gre pri širitvi gozdov tudi za gospodarski interes.

Zelo pomemben je varovalni vidik planiranja. Parke in rezervate bo treba opredeliti, vendar najbrž ne v ekstremni obliki. Nekatera območja bi strogo varovali in jih kot taka tudi predstavljali. Interes Slovenije je, da se vodne vire strožje zavaruje. Govorim o zajetjih čiste in kakovostne pitne vode,

površinskih voda in zelo subtilne rabe območja slovenske morske obale. Strateške prednosti Slovenije so prav te površine glede na to, da Evropi te naravne dediščine primanjkuje.

S strokovno javnostjo bi želeli več sodelovanja. Najprej v zvezi z reformo sistema urejanja prostora in v zvezi z novim zakonom o urejanju prostora, ki ga pripravljajo na osrednjem delu Ministrstva za okolje in prostor. Upamo, da bo dosežena spodbudna stopnja soglasja, ki bo pripeljala do ustreznega prihodnjega sistema urejanja prostora.

Da bi lahko sprejeli dober prostorski plan, nas čaka še trdo delo (2 leti) tudi v proceduralnem smislu. Ta plan bo kompleksno gradivo. Toda brez ostalih instrumentov izvajanja bo ves trud zaman.

Toliko na hitro.

Hvala za razgovor.

Regionalno prostorsko planiranje

Na blejskem srečanju je tudi prvi direktor biroja za regionalno prostorsko planiranje dr. Milan Naprudnik v krajšem razgovoru predstavil svoja razmišljanja o planerski stvarnosti.